

Interview met Ab Grootjans

In de jaren zeventig legde Ab Grootjans, samen met Geert van Wirdum en Rolf Kemmers, de basis voor de eco-hydrologie in Nederland.

Welke processen bepalen het voorkomen van planten en dieren, is een kernvraag die Grootjans zich nog geregeld stelt.

Of dat nu langs de Drentsche Aa is, in natte duinvalleien dan wel in een ver buitenland. 'Zonder gedegen veldervaring kom je slechts tot oppervlakkige interpretaties waar de beheerder weinig mee kan.'

'Over twee weken zit ik in Mongolië voor advies over hoogveen-gebieden.' Bij de idyllische vijver met Krabbenscheer in zijn ruime achtertuin in Haren legt Ab Grootjans (1951) uit waarom de bestrating van de tuinpaadjes – een klus die hij zich voor na z'n pensionering had voorgenomen – maar mondjesmaat vordert. Grootjans heeft dan wel afscheid genomen als hoofddocent bij de afdeling Milieukunde (IVEM) van de Rijksuniversiteit Groningen, maar zijn contract als buitengewoon hoogleraar in de ecohydrologie van wetlands – een dag in de week bij de Radboud Universiteit – loopt nog een paar maanden door.

Ook is hij actief bij de stichting Ecological Restoration Advice, die hij in 2007 samen met Evert Jan Lammerts en Renée Bekker oprichtte. Zij worden door Niet-Gouvernementele Organisaties wereldwijd ingehuurd om hun licht te laten schijnen over probleemnatuur en de mogelijkheden voor herstel. Na aftrek van reis- en verblijfkosten vloeit de adviesvergoeding terug naar de stichting ERA.

'Dat geld geven we vervolgens weg om onderzoek te stimuleren naar restauratie-ecologie', aldus Grootjans. 'Je hoeft er geen inkomstenbelasting over te betalen, alleen btw. Je recyclet zo eigenlijk geld. Daarmee hebben we promovendi ondersteund die wat meer tijd nodig hadden, reiskosten van studenten vergoed voor projecten in het buitenland, maar ook onderzoekers de gelegenheid geboden hun bevindingen op te schrijven. Dat vinden we belangrijk.'

Bij zijn advieswerk kan hij putten uit veertig jaar praktijkervaring, vooral op het gebied van hydrologie en plantengroei en landschap-ecologische analyse. De basis daarvoor legde Grootjans tijdens zijn studie biologie in Groningen met een scriptie over het effect van grondwaterstandsval in natuurgebieden.

'Dingeman Bakker – de eerste hoogleraar planteneecologie in Nederland – vond dat erg de moeite waard. Hij had het gehad met fundamenteel onderzoek naar aanpassingen van planten aan hun milieu. Ook de puur beschrijvende aanpak van Westhoff sprak hem niet aan. Bovendien was Dingeman Bakker verontrust over de snelle achteruitgang van de natuur. Hij besloot daarom zijn onderzoek te richten op advisering van natuurbeheerders. Tot grote ergernis van veel van zijn collega's die vonden dat je aan de universiteit fundamenteel onderzoek moest doen. Ik kreeg de gelegenheid om naar de rol van de waterhuishouding te kijken', aldus

Grootjans. 'De aanleg van landbouwsloten was toen de belangrijkste oorzaak van natuurbederf.'

In 1985 promoveerde hij op zijn onderzoek in het Drenstche Aa-gebied met het proefschrift *Changes of groundwater regime in wet meadows*. Dat wetenschappelijke werk leidde óók tot een praktische toepassing: een snelle manier om aan de hand van de plantengroei ecohydrologische verbanden te doorzien. 'Buiten veranderde alles zo snel; er was grote behoefte aan een quick scan, een snelle analyse om de veranderingen te volgen. De meeste vegetatiekarterders maakten in die tijd heel veel opnamen en dan kwamen ze uiteindelijk tot een vegetatiekaart. Wij volgden een ecohydrologische aanpak die de vegetatie vooral gebruikt als indicator voor hoe de hydrologie waarschijnlijk in elkaar zit', aldus Grootjans.

'Er was al veel bekend over de ecologie van afzonderlijke soorten. Als je in zo'n moerassig landschap als hier in Drenthe soorten van basenrijke standplaatsen tegenkomt, dan weet je: daar is grondwater bij betrokken. Je vindt hier verder geen of nauwelijks kalk. Wij karteerden niet alles. Uit de pakweg zeshonderd plantensoorten in de Drentsche Aa hadden we een selectie gemaakt, zo'n vijftig soorten die niet al te zeldzaam zijn, anders kom je ze veel te weinig tegen, maar die wel specifiek zijn qua hydrologie, zodat je patronen kunt herkennen. Soorten bijvoorbeeld als Grote boterbloem, Bronkruid en een aantal zeggensoorten. Zo ordenden we de vegetatie naar milieufactoren.'

Lang niet alle opdrachtgevers van karteringen, toen de Landinrichtingsdienst of Staatsbosbeheer, waren gecharmeerd van de nieuwe aanpak, vertelt Grootjans. 'Wij wilden een kartering doen die snel en goedkoop was en die niet alles met vegetatieopnamen onderbouwde, maar dat werd wel geëist. Dat was deels om te kunnen controleren of er goed gekarteerd was, maar ze wilden bovendien geen interpretaties van de karterders; dat was hun domein. Daarbij waren ze denk ik ook huiverig voor expliciete, soms onwelgevalige uitkomsten, zoals: 'het gebied is ernstig verdroogd.'

Ab Grootjans aan het werk in Zuid-Afrika

Hoewel Grootjans Nederland zeker niet de rug toekeerde – zo was hij nauw betrokken bij het deskundigenteam Duin en Kust van OBN (Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit) – leidde de weerstand tegen de quick scan er mede toe dat hij in de jaren negentig zijn horizon verbreedde. ‘De Drentsche Aa had ik ook wel een beetje gezien. Bovendien liep ik tegen beheerders aan die alles zelf beter wisten. Daarom ben ik me gaan richten op mensen die interesse hadden in onze kennis.’

Die vond hij onder meer in Oost-Duitsland, Tsjechië, Slowakije en Polen. Grootjans ging er met studenten heen en zette projecten op met buitenlandse collega’s. Vaak jonge wetenschappers, vertelt hij, die zich door buitenlandse contacten probeerden los te maken van de verkalkte en ingezakte universiteiten in de voormalige oostblokstaten. Geld daarvoor kwam onder meer van het ministerie van Landbouw en van Buitenlandse Zaken om aanstaande EU-leden te ondersteunen bij de kennisontwikkeling op het gebied van natuurbeheer.

‘Ik praatte daar vooral over natuurherstel, zoals ik nu ook in mijn advieswerk doe: per dagdeel een analyse van een natuurgebied; acht tot tien in de week volgens een vast stramien. Wat is het probleem, wat kan er aan de hand zijn en wat valt er aan te doen. Of mijn adviezen werden opgevolgd? Zo werkt dat niet. Je gaat er niet heen om een advies te geven; maar om met de mensen die het gebied goed kennen van gedachten te wisselen, waarbij ik mijn ervaring inbreng. Samen kom je tot een conclusie.’

Waarin jij toch vaak een bepalende rol speelt?

‘In veel landen was en is er weinig ervaring met natuurherstel. Zo had ik te maken met een cultuurtechnische dienst die dacht dat herstel het omgekeerde is van wat ze al die tijd hadden gedaan. Bij een verdroogd voedselarm grasland wilden ze met buizen rivier-

water aanvoeren. Dat is het stomste wat je kunt doen. Breng daar zuurstofrijk water in de bodem en je krijgt een geweldige mineralisatie met als gevolg huizenhoog Riet in plaats van het oorspronkelijke voedselarme graslandtype.’

Dat is het buitenland; hier weten we voor de belangrijkste natuurtypen toch wel hoe het moet?

‘Landschapsecologische kennis is niet alleen van belang voor mooie natuur, maar vooral ook in landschappen met grote problemen, zoals het veenweidegebied. In heel veel voormalige communistische landen zijn ze al lang tot de conclusie gekomen dat het financieel niet uit kan om te boeren op veengrond. Daar hebben ze de pompen stil gezet. In Nederland laten we gewoon het waterschap, en dus de burgers, opdraaien voor landbouw op ongeschikte grond. Die ongein is allesbehalve duurzaam. Om dat landschap weer op een minder vernielzuchtige manier te gaan gebruiken, heb je landschapsecologen hard nodig.’

Misschien kreeg je meer waardering in het buitenland, maar jouw landschapsecologische aanpak heeft toch ook hier school gemaakt?

‘Onze praktische vorm van ecohydrologie is inderdaad populair geweest, maar dat is eigenlijk weer voorbij. Er wordt nu veel gewerkt met gegevens uit databanken en met modellen. Onze aanpak was gericht op het opleiden van mensen die heel goed zijn in het veld. Die op grond van wat ze zien goede analyses kunnen maken. Natuurlijk is de computer een nuttig hulpmiddel, maar degene die interpreteert bepaalt uiteindelijk de kwaliteit. ‘Als je geen gedegen veldervaring hebt, kun je nog zulke mooie bestanden hebben, dan kom je slechts tot oppervlakkige interpretaties waar de beheerder weinig mee kan.’

Ligt daar een taak voor de universiteiten?

‘Jonge mensen die van de universiteiten komen zijn specialisten. De tijd dat de landschapsecologie daar verder werd ontwikkeld, is voorbij. Dat vind ik een gemis. Er staat aan de universiteiten geen prijs op het integreren van kennis; maatschappelijk is dat relevant, vinden ze bijvoorbeeld in Nijmegen, goed als studenten daar kennis mee maken, maar hun corebusiness is het ontwikkelen van heel gedetailleerde kennis omtrent de biochemie van wetlands en hoe die sturend is voor het behoud van bedreigde soorten. In de wetenschap kun je scoren door details verder uit te zoeken. En de hogescholen kopiëren vooral bestaande benaderingen.

Er is nog wel degelijk veel werk voor universiteiten, want ecohydrologische landschapsanalyses zijn in zekere zin routinematig geworden. Maar er zijn tegenwoordig veel nieuwe technieken en modellen ontwikkeld die bij relevante wetenschappelijke vraagstukken niet of nauwelijks worden toegepast. Ik denk bijvoorbeeld aan het gebruik van isotopen om de herkomst van water vast te stellen. Het is jammer dat nieuwe ontwikkelingen nu eigenlijk alleen in OBN-verband worden opgepakt, maar dat de universiteiten groten-deels zijn afgehaakt.’

Jouw aanpak sterft uit?

‘In zekere zin wel. Onze benadering is natuurlijk deels overgenomen, bijvoorbeeld door de Bosgroepen en door sommige ecologische bureaus, maar ik maak me zorgen over de grote terreinbeherende organisaties zoals Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Daar zitten nu nog flink wat oud-leerlingen, maar dat houdt een keer op. En de aanwas van nieuwe mensen en kennis in de natuurbeschermingswereld stagneert momenteel.’